

Tibor Rutar

Vivek Chibber: Postcolonial Theory and the Specter of Capital.

London: Verso, 2013.

320 strani (ISBN: 9781844679768), 25,45 EUR

Perry Anderson je v svoji oceni »zahodnega marksizma« leta 1976, skoraj v istem trenutku, kot je Louis Althusser pisal o »krizi marksizma« (1978), dejal (Anderson 1989 [1976]: 121):

»/Vsak socialistični borec se sooča z istimi zagatami, ki se mu kažejo kot univerzalne težave. Videli smo že, kako številne in vztrajne so. Kaj je sestavna narava buržoazne demokracije? Kaj je funkcija in prihodnost nacionalne države? Kaj je dejanski značaj imperializma kot sistema? /.../ Seznam se nadaljuje in postaja ambicioznejši, dokler ne dosežemo vprašanja »Kakšna bi bila struktura resnične socialistične revolucije?« /.../ Zdi se, da je treba začeti s prvimi tremi.«

Z drugimi besedami, če je oziroma bo marksizem uspel podati prepričljive, jasne in dovršene odgovore na prva tri najmanj ambiciozna vprašanja, smo že na dobri poti. Tu nimamo prostora, da bi natančno pokazali, zakaj klasični marksistični (in celo nekateri Marxovi) odgovori na vprašanja glede »buržoaznih« revolucij in »buržoazne« demokracije niso bili nikoli zares ustrezni niti zakaj so klasične marksistične teorije (nacionalne) države vsaj naivno funkcionalistične, če ne popolnoma zmotne. Prav tako ne moremo razgaliti globokih teoretskih in empiričnih težav v zvezi s klasičnimi teorijami imperializma izpod peres Vladimirja Lenina, Nikolaja Buharina in Rose Luxemburg. To so deloma že v prvi, precej bolj pa v drugi polovici prejšnjega stoletja storili tako marksistični kot nemarksistični avtorji. Ključno je, da je od leta izdaje Andersonovega dela in Althusserjevega članka to teoretsko telo prav z ozirom na tri zgoraj izpostavljene težave doživelo razcvet, če ne celo pravcati preporod. Kritika postkolonialne teorije, ki jo Vivek Chibber tako prepričljivo opravi v *Postcolonial Theory and the Specter of Capital*, je – čeprav se bo to sprva slišalo nenavadno – v veliki meri izvrsten povzetek in nadaljevanje tega preporoda.

Naloga Chibberjeve knjige ni nič manj kakor celovita kritika postkolonialne teorije oziroma, natančneje, enega njenih najslovitějšíh predstavnikov: indijskega kolektiva *Subaltern Studies*. Chibber izrazito jasno in na dolgo rekonstruira temeljne argumente ter sklepe predvsem treh figur, Ranajita Guha, Dipesh Chakrabartyja in Partha Chatterjeeja, da jih nato prav tako jasno in na dolgo preuči ter nazadnje zavrne. V kritiki skuša pokazati, da modno poststrukturalistično zavračanje nekaterih razsvetljskih idealov, univerzalističnih teoretskih kategorij, kakršne so kapitalistični produkcijski način, izkoriščanje ter upiranje izkoriščanju na podlagi materialnih interesov in stabilne osebne identitete, ter absolutno povzdigovanje kulture ni le pojmovno in empirično neustrezno, marveč je tudi politično onespособljajoče in celo orientalistično. Pri tem je približno tako uspešen, kakor je bil Marx v svoji kritiki mutualista Pierra-Josepha Proudhona (*Beda filozofije*) ali gothskega programa (*Kritika gothskega programa*), če ne celo bolj, saj je Chibber v svoji kritiki še bolj empirično nagnjen in manj strastno žaljiv kakor Marx. A kako je Chibberjeva kritika postkolonialne teorije povezana s prej omenjenim preporodom marksizma?

Ena temeljnih trditev *Subaltern Studies* posebej in postkolonialne teorije nasploh je, da zahodni in vzhodni svet ločuje nepremostljiv prepad. Univerzalistične in razsvetljske teorije z zahoda, kakršna je marksizem, zato preprosto niso primerne za preučevanje postkolonialnega vzhoda, denimo Indije. To naj bi po mnenju kolektiva *Subaltern Studies* najenostavneje videli z ozirom na potek in izkupiček zahodnih »buržoaznih« revolucij, kakršni sta bili angleška iz leta 1640 in francoska iz leta 1789, ter potek in izkupiček vzhodne »buržoazne« revolucije, kakršna je bila indijska borba za neodvisnost iz leta 1947. Ideja je, da sta prvi dve revoluciji potekali pod vodstvom vzpenjajočega se in odločnega »buržoaznega« (v smislu kapitalističnega) vodstva, ki je odpravljalo zastarele fevdalne oblastne odnose in ureditve, je v svoj revolucionarni program vključevalo interese subal-

ternih skupin (kmetov in delavcev) ter si prizadevalo za vzpostavitev liberalnega, »buržoaznega«, demokratičnega političnega reda. To je jedro zahodnega kapitalističnega sveta, ki ga marksizem tako dobro analizira. Ampak, pravijo pripadniki *Subaltern Studies*, vzhodni postkolonialni svet je popolnoma drugačen od te podobe. V Indiji denimo »buržoazija« ni vodila samozavestne revolucije, v katero bi bili vključeni interesi subalternih razredov ter katere namen in izkupiček bi bila odprava fevdalnih oblastnih odnosov ter parazitskih ureditev. Indijski postkolonialni politični red je bil nekakšna oligarhija, ki je izključevala subalterne razrede ter nadaljevala z osebnimi odnosi odvisnosti in izkoriščanja. Postkolonialna Indija je po njihovih besedah vsekakor oblika kapitalizma (ne fevdalizma), a ta kapitalizem je tako drugačen od neosebnega in liberalnega zahodnega kapitalizma, da ga ne gre analizirati s klasičnimi marksističnimi orodji in da ne moremo reči, da je del »univerzalne zgodovine kapitala«.

To je glavna točka, kjer Chibberjeva kritika *Subaltern Studies* povzema, nadaljuje in mestoma celo nadgradi izkupiček marksističnega preporoda, ki se je začel s koncem sedemdesetih let preteklega stoletja. Chibber namreč spodreže argumente postkolonialne teorije s sklicevanjem na teoretsko in empirično zgodovinospisno delo t. i. »političnih marksistov«, med katerimi s svojimi deli izstopajo Robert Brenner, Ellen Meiksins Wood, George Comninel, Michael Žmolek in Spencer Dimmock. To telo literature razlaga tranzicijo iz fevdalizma v kapitalizem ter vlogo večjih revolucij iz zgodnjemodernega in modernega časa. Chibber z njegovo pomočjo pokaže, da niti angleška niti francoska »buržoazna« revolucija izhodiščno nista bili bistveno drugačni, tj. bolj liberalni, bolj vseobsegajoči, bolj vključujoči in bolj protifevdalni od indijske – pravzaprav je bil politični red, ki sta ga porodili, celo bolj oligarhičen in sovražen do subalternih skupin od indijskega postkolonialnega reda. Kar je bilo zares demokratičnega, egalitarnega in progresivnega v teh revolucijah, je bilo na njihove »buržoazne« vodje povečini vsiljeno od spodaj, s strani subalternih razredov. Tako zahodni kot vzhodni vodje »buržoaznih« revolucij niso želeli odpraviti osebnih oblastnih odnosov, prisile in politične izključenosti subalternih razredov. Zahodna liberalna demokracija je produkt pritiska od spodaj, ne razsvetljenih reform od zgoraj. (Pri tem se Chibber dotakne tudi bolj splošnega in danes v marksizmu produktivno žgočega vprašanja, kaj storiti s klasičnim pojmom »buržoazne« revolucije. Henry Heller in Neil Davidson sta nedavno objavila dve obsežni deli, v katerih zagovarjata nekoliko predelan klasični pojem »buržoaznih« revolucij, medtem ko skušajo Brenner, Wood, Comninel, Benno Teschke in Stephen Miller, če jih omenimo le nekaj, v svojih člankih in knjigah prepričljivo pokazati, da se je pojmu bolje kar odreči.)

To pomeni, da sta indijski postkolonialni kapitalizem in »klasični« evropski kapitalizem dva primerka iste vrste. Med njima seveda obstaja ogromno lokalnih kulturnih razlik, a v bistvu gre za podobna družbena sistema, ki temeljita na istem nizu osnovnih določitev (tržna konkurenca, akumulacija kapitala, sistematični tehnološki razvoj, temeljita specializacija producentov, ločitev ekonomskega od političnega itd.) – vsaj če na stvar gledamo z vidika rezultata njenih »buržoaznih« revolucij. Rečeno enostavneje, postkolonialni argument za obstoj nepremostljivega prepada med zahodom in vzhodom, ki preprečuje analizo obeh z istim teoretskim aparatom, ne drži, če temelji na domnevem polarnem nasprotju med evropskimi »buržoaznimi« in indijsko revolucijo; to nasprotje namreč ne obstaja.

Druga točka, kjer nas Chibber v svoji kritiki vsaj posredno spomni na razburljivo novo marksistično teoretiziranje, je njegova razlaga, zakaj je stranka *indijski nacionalni kongres* po parlamentarni zmagi demobilizirala svojo delavsko bazo in se podredila interesom indijskih kapitalistov. To je pomembno politično vprašanje, ki se tiče delovanja razvojne nacionalne države, razmerja med nacionalno državo in njeno ekonomsko podlago ter dinamike geopolitičnega v kapitalizmu (imperializma), ki se ga je v zadnjih desetletjih uspešno lotilo nemalo marksistov. O odnosu med državo in ekonomijo je tako v svoji zbirki esejev *Revising State Theory: Essays in Politics and Postindustrialism* (1987) pisal že Fred Block, medtem ko so se odnosa geopolitičnega v kapitalizmu, imperializma in nacionalne oblike države med drugim v svojih delih lotili še avtorji, kot so Anthony

Brewer, Ellen Meiksins Wood, David Harvey, Benno Teschke, Leo Panitch in Sam Gindin, Alex Callinicos, John Milios in Dimitris Sotiropoulos. Poglobljena razprava se je odvila tudi na straneh 4. številke 20. letnika *Cambridge Review of International Affairs* (2007) in v 4. številki 14. letnika *Historical Materialism* (2006).

V svoji kritiki *Subaltern Studies* se Chibber tega trojega zgolj dotakne, saj je sploh delovanju razvojne države in razmerju med državo in ekonomijo v celoti posvetil svoje prvo delo (Chibber 2003). Tudi v zvezi s tem je Chibberjeva kritika povsem prepričljiva, a zopet je najbolj zanimiv in produktiven del te kritike pravzaprav oris njegove *alternativne razlage* istega pojava.

Poudariti skratka želim, da Chibberjeva kritika postkolonialne teorije ne razkriva le bede te danes sila modne paradigme, vsaj kar se tiče njenega utelešenja v *Subaltern Studies*, temveč prvenstveno predstavlja živost neortodoksne, nedogmatične, sodobne marksistične teorije, ki se je sposobna iskreno in presenetljivo produktivno soočiti tako z novimi teoretskimi zagatami in empiričnimi odkritji kakor tudi s starimi teoretskimi dogmami in empiričnimi izogibanji. Razsvetljenski ideal resnice – ne foucaultovska relativistična, samoreferencialna volja do resnice (str. 7) –, univerzalistična teza skupne človeškosti – ne kulturalistična in orientalistična smrt subjekta (7. in 8. poglavje) –, zgodovina od spodaj – ne whigovska apologija kapitala (3. poglavje) –, razkrivanje dejanske univerzalne zgodovine kapitala – ne nemočno slavljenje »fragmenta« in diskurzivno igranje s »hiperrealnim« (5. poglavje) ... To je le nekaj temeljnih značilnosti Chibberjevega sodobnega marksističnega pristopa, na katerem stoji njegova kritika *Subaltern Studies*; nekaj temeljnih značilnosti, ki pa jih ne veže na stare ali mrtve avtoritete niti jih ne odeva v ezoterično diskurzivno meglico (dva greha, ki so ju nemalokrat krivi njegovi nasprotniki), marveč jih zagovarja neodvisno in povsem jasno.

Literatura

Althusser, Louis (1978): *The Crisis of Marxism. Marxism Today*, julij: 215–220.

Anderson, Perry (1989): *Considerations on Western Marxism*. London: New Left Books.

Chibber, Vivek (2003): *Locked in Place: State-Building and Late Industrialization in India*. Princeton: Princeton University Press.

Nina Perger

Robin Bauer: Queer BDSM intimacies: Critical consent and pushing boundaries. New York: Palgrave Macmillan, 2014. 304 strani (ISBN 978-1-137-43501-9), 80,5 EUR

Delo *Queer BDSM intimacies: Critical consent and pushing boundaries* sloni na kvalitativni raziskavi, opravljeni med letoma 2003 in 2008, v katero je bilo vključenih 49 »partnerjev«, kot intervjuvane osebe poimenuje avtor dela, da poudari interaktivnost procesa ustvarjanja znanja in aktivne vloge intervjuvanih oseb. Vzorec raziskave obsega osebe, samoidentificirane kot bi-/panseksualne cisženske, trans*¹ in queer osebe ter lezbijke, ki prakticirajo BDSM; intervjuvanci prihajajo iz ZDA (18) in zahodne Evrope (31 »partnerjev«). Avtor se v raziskavi osredotoča na

1. Zapis »trans*« sledi tistemu v izvirniku.